

ЕКОНОМІЧНІ ЗАГРОЗИ ТА ПЕРЕВАГИ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Резюме. У статті розглянуто основні передумови та наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Проаналізовано вплив поглибленої зони вільної торгівлі на економічний розвиток та національні пріоритети України.

Resume. The article discussed the basic prerequisites and consequences of a free trade area between Ukraine and the EU. The influence of deep free trade area on Ukraine's economic development and national priorities is analyzed.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом економічного співробітництва України з країнами світу залишається європейський вектор, зокрема створення зони вільної торгівлі. Завершення переговорів і впровадження зони вільної торгівлі не лише надасть Україні можливість отримати частину єдиного ринку ЄС, але й зміцнить міжнародні зв'язки, що стане чітким сигналом геостратегічного вибору країни. Історично склалося, що членство в ЄС сприяє торговельно-економічному зближенню, а зона вільної торгівлі є першим і основним елементом інтеграції в ЄС для країн Центральної та Східної Європи. Окрім того, відповідні реформи, необхідні для створення зони вільної торгівлі, сприяють зниженню рівня корупції та поліпшенню правопорядку, створюючи таким чином більш привабливий інвестиційний клімат. Договір про зону вільної торгівлі охоплює широкий спектр питань у сфері торгівлі товарами і послугами, а також подолання перешкод торгівлі за допомогою адаптації законодавства. У зв'язку з важливістю відносин з ЄС, як з точки зору торгівлі, інвестицій і ступеня нормативних реформ, пов'язаних із зоною вільної торгівлі, угода матиме значний вплив на українську економіку. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі сприятиме істотному

збільшенню капіталу та об'ємів інвестицій в Україну. Крім того, зниження тарифних і нетарифних бар'єрів призведе до значного розширення торгівлі товарами і послугами, а також сприятиме збільшенню товарообігу, створенню робочих місць та зміцненню конкурентоспроможності Європи [2, 17].

Зона вільної торгівлі є черговим важливим елементом нового етапу відносин Україна-ЄС, адже уже понад дванадцять років ведуться переговори щодо її, проте дослідження Європейської комісії констатувало економічну недоцільність через низький економічний розвиток України. У 2005 році перспектива зони вільної торгівлі стала більш оптимістичною для України, що у перспективі матиме позитивні наслідки для обох сторін (передусім, сприятиме зростанню добробуту населення України від 2 до 9%).

Переговори щодо скасування митних тарифів між Україною та ЄС будуються на домовленостях в рамках Світової організації торгівлі, проте сьогодні Україна ще не готова до повної лібералізації своїх ринків для товарів з ЄС. Деякі вразливі сектори (наприклад, сільське господарство) можуть бути взагалі виключені із зони вільної торгівлі. У той же час ринки промислових товарів можуть відкриватися поступово і в асиметричному з країнами ЄС порядку, тоді як ЄС відмінить їх відразу ж після вступу в силу угоди. Тобто, перехідні періоди для відкриття українських ринків, під час яких бізнес зможе адаптуватися до нових умов, можуть тривати від трьох до п'яти років. Проте українські митні тарифи досить низькі, тому не можуть бути основною перешкодою для доступу українських товарів на ринках ЄС. Перешкодами можуть бути відмінності в системах стандартизації та сертифікації, в технічних і санітарних нормах, а також викривлення умов конкуренції [4, 16].

Мета статті. Проаналізувати переваги та недоліки створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною в контексті захисту національних інтересів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізуюючи свої національні інтереси, країни діють на міжнародній арені неоднозначно.

Впродовж історії людства політичні лідери використовували їх як виправдання обраної ними політики. Тому сьогодні національні інтереси – важлива рушійна сила у політиці кожної країни, на їх основі повинна будуватися як внутрішня, так і зовнішня політика, адже вони необхідні для збереження нації як єдиного цілого. У сучасних умовах національний інтерес можна визначити як потребу країни у забезпеченні національної безпеки, зростання загального потенціалу держави, підвищення міжнародного престижу своєї країни. Ці завдання повинні бути пріоритетом зовнішньоекономічної політики України при її інтеграції у світову економіку, співробітництві з іншими країнами та інтеграційними об'єднаннями.

Як зазначено в спільній позиції країн-учасниць ЄС від листопада 1994 року, Європейський Союз визнає проголошення незалежності України однією з найважливіших подій в історії сучасної Європи і переконаний, що демократична Україна може зробити значний внесок у загальну європейську стабільність [1, 28]. Тому ЄС висловив свій намір підтримувати незалежність, територіальну цілісність і суверенітет України у своєму Плані дій для України, розробленому в той час.

Інструментом реалізації цих проголошених цілей і стала Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) [1, 29], яка була підписана 14 червня 1994 року в Люксембурзі Президентом України, а також Президентом Європейської комісії і представниками держав-членів Європейського Союзу. Угода з Україною була першою із переліку угод, що мали бути підписані з кожною з держав колишнього Радянського Союзу. Деякі її розділи тотожні відповідним розділам «європейських угод», укладених ЄС з країнами Центральної та Східної Європи.

Підписання цієї угоди, яка встановила інший, ніж раніше, і набагато більший за обсягом та глибший за змістом характер взаємин, стало знаменною

подією.

Верховна Рада України ратифікувала Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 10 листопада 1994 року згідно із Законом України № 237/94–ВР, який був підписаний тодішнім головою Верховної Ради. Але процес ратифікації її державами-членами ЄС через деякі об'єктивні й суб'єктивні причини (такі, наприклад, як небажання найменш розвинених країн-членів ЄС, які отримували технічну і фінансову допомогу від структур ЄС, мати ще одного конкурента в програмах допомоги) затягнувся майже на чотири роки. Лише в лютому 1998 року парламент Португалії останнім ратифікував УПС і згідно з відповідними її положеннями угода набула чинності через місяць після цієї події, тобто 1 березня 1998 року.

Європейський Союз є одним з провідних торгових партнерів України. Угода надає Україні та Європейському Союзу легший доступ на ринки один одного, головним чином забороняючи дискримінацію товарів, тобто в ній передбачається таке ж ставлення до українських товарів та товарів Європейського Союзу, як і до товарів усіх інших торгових партнерів, та забезпечується вільна і справедлива конкуренція імпортованих товарів з товарами місцевого виробництва. Це стосується також правил конкуренції і торгових платежів.

Європейський Союз та Україна погодилися надати одна одній режим найбільшого сприяння в торгівлі товарами. Це означає, що одна із сторін не може встановлювати на імпорт чи експорт іншої сторони вищі митні податки чи збори, ніж ті, що їх вона встановила для будь-якої іншої країни [3, 10].

З огляду на вищесказане країни-члени Європейського Союзу вважаються ніби єдиною країною, тобто режим безподаткової торгівлі, що його країни-члени Європейського Союзу надають одна одній, не розповсюджується на Україну, хоча можливість поширити цей порядок на неї можна було б

розглянути. Відтак і Європейський Союз не користувався пільгами стосовно тарифів та митних процедур, які надавала Україна до кінця 1998 року країнам колишнього Радянського Союзу. Однак ні Україна, ні ЄС не можуть користуватися пільгами, що надаються третім країнам спеціально для створення зони вільної торгівлі чи утворення митного союзу. Як приклад можна навести відносини Європейського Союзу і деяких країн Центральної Європи, які в остаточному підсумку стали повноправними членами цієї європейської спільноти. Відповідно до правил СОТ сторони не користуються пільгами, які надаються сусіднім країнам з метою спрощення торговельних процесів у прикордонних областях [1, 30].

Фактично Україна може платити навіть ще нижчі експортні мита при ввезенні до країн Європейського Союзу деяких товарів, на які розповсюджується Генеральна система преференцій, право на користування пільгами якої Україна отримала в 1993 році. Таким чином, Україна має можливість продавати ці товари на ринку країн-членів Європейського Союзу дешевше, ніж інші країни. Застосовуючи нижчі тарифи, ЄС висловлює свої «преференції» цим товарам. Метою такого порядку є стимулювання економічного розвитку через експорт. Це спрямовано на розширення переліку експортних товарів, особливо промислових, а відтак тарифні знижки націлені на менш розвинені або неконкурентоспроможні галузі та товари. Теоретично близько половини українського експорту може мати користь зі знижених тарифів ГСП; при експорті товарів необхідно звернутися з проханням про застосування знижених тарифів, але до цього часу українські експортери не використовують повною мірою ці свої можливості.

Угода забороняє застосування квот (кількісних обмежень) на імпорт. Водночас Україні надане право тимчасово вводити кількісні обмеження на імпорт, щоб захистити ті галузі своєї промисловості, які перебувають на початкових стадіях розвитку. Щоправда, цей механізм Україна не використовує,

натомість найчастіше, вживаючи протекціоністські заходи, вдається до застосування тарифних і податкових механізмів. Зі свого боку, ЄС застосовує, як це дозволяє УПС, квоти на імпорт товарів текстильної (скасовано 2001 р.) і металургійної промисловості – двох галузей промисловості країн-членів Європейського Союзу, які переживають труднощі. Положення про ці квоти містяться в окремих галузевих угодах. На додаток було проведено спільне засідання, на якому обговорювалась окрема угода щодо торгівлі ядерними матеріалами [1, 31].

У 2004 році група незалежних експертів запропонувала нову формулу економічної та торговельної співпраці між Україною та ЄС через поглиблену зону вільної торгівлі. Вона передбачає не лише скасування митних тарифів на торгівлю товарами, а й лібералізацію торгівлі послугами та приведення регуляторного середовища України у відповідних з ЄС. Майбутня всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі ґрунтуватиметься на таких принципах:

- відповідність вимогам СОТ;
- поступове досягнення чотирьох свобод (рух товарів, послуг, капіталу, частково - робочої сили);
- чітке визначення перехідних періодів;
- асиметрія, або відносна взаємність;
- мораторій на введення нових торговельних обмежень.

Вона зможе забезпечити сталий розвиток української економіки та модернізувати її. При виконанні угоди усунуться нетарифні бар'єри для українських товарів на ринках ЄС, створяться інституції та встановляться прозорі правила для введення бізнесу, зменшиться залежність економіки від змін політичного середовища. Окрім того, створення зона вільної торгівлі з ЄС відкриє великі можливості для інвестицій.

Проте є й негативні наслідки створення поглибленої зони вільної торгівлі,

такі як витрати з державного бюджету, бізнесу та доходів громадян. Не всі українські компанії зможуть витримати конкуренцію з боку ЄС. Тому можливе їх зникнення та скорочення робочих місць в таких секторах економіки як промисловість та сільське господарство, і водночас будуть з'являтися можливості в секторах високих технологій. Тому необхідно буде здійснити перепідготовку кадрів для використання нових можливостей і мінімізації негативних наслідків [5, 66].

Перехід до нових стандартів змусить українських виробників збільшити витрати у короткостроковій перспективі, проте у довгостроковому періоді це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної продукції та збільшенню її експорту на світових ринках. І як результат, підвищення якості продукції зміцнить позиції вітчизняних виробників на внутрішньому ринку. Щодо українських споживачів, то вони матимуть доступ до якісніших і дешевших товарів та послуг.

Неможливо буде повністю уникнути негативних наслідків від поглибленої вільної торгівлі з ЄС, тому необхідно вжити заходи, які допоможуть зменшити втрати і отримати бажаний результат.

Як будь-яке рішення у сфері державної політики, лібералізація торгівлі товарами та послугами матиме двояке бачення. Із посиленням конкуренції незадоволеними будуть ті, які представляють «чутливі» галузі економіки, а саме харчова, легка та хімічна промисловість, автомобілебудування. Проте українські металурги, а також виробники залізної руди будуть найбільш позитивно ставитися до інтеграції України в європейські та світові ринки. Тому гармонізація стандартів у рамках поглибленої зони вільної торгівлі дозволить уникнути тарифних і нетарифних обмежень, а також збільшити експорт на ринки ЄС.

Щодо ринку фінансових послуг, то його учасники обговорюють питання про недоцільність лібералізації цього ринку для банків і страхових компаній.

Разом з тим великий і середній бізнес зацікавлений у підвищенні вартості своїх активів, можливості їх продажу на більш вигідних умовах та збільшенні інвестицій для модернізації застарілих основних фондів.

Впливовою буде група інтересів, представлена чиновниками різних рівнів, а саме ті, хто змушений проводити регуляторну реформу, реформувати систему стандартизації і сертифікації та систему контролю над якістю сільськогосподарської та харчової продукції. Практичну реалізацію ідеї зони вільної торгівлі з ЄС можуть здійснити представники міністерств, зацікавлені у збереженні митних тарифів на зовнішньоторговельні операції для поповнення державного бюджету.

Зона вільної торгівлі виступає стандартним інструментом співпраці України з третіми країнами. Пропонуючи поглиблену вільну торгівлю, ЄС таким чином дозволяє Україні отримати доступ до своїх ринків товарів, послуг та капіталу, а також економічно інтегруватися. Проте, не варто забувати про економічні інтереси, які ЄС захищатиме під час переговорів. Адже, Європейський Союз не менше України зацікавлений у створенні поглибленої зони вільної торгівлі. Україна розглядається Євросоюзом як географічно близьким, кваліфікованим й одночасно відносно дешевим ринком робочої сили та значним споживчим ринком, а також як потенційний ринок інвестицій, інновацій, спільних підприємств, ринок землі та сільськогосподарського господарства, транспортних комунікацій. За умови прозорості приватизації та відкритих тендерів для європейського капіталу є привабливою участь у розробці родовищ енергоносіїв та корисних копалин [6].

Висновки. Отож, можна зробити висновок, що створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС належить до стратегічних цілей двостороннього торговельно-економічного співробітництва між сторонами та є логічним продовженням позитивних тенденцій у двосторонньому товарообігу України та ЄС в останні роки. Цей вибір України наблизить її до спільного ринку з ЄС,

який є одним із найбільших ринків експорту та найбільшим джерелом іноземних інвестицій. Він призведе до покращення умов для українських підприємців, які прагнуть здійснювати експорт до ЄС, а також здешевлення продукції ЄС для українських споживачів і підприємств, що планують імпортувати проміжні товари. Україна має великий потенціал як експортер сільськогосподарської продукції та промислових товарів, а ЄС стане для України найбільшим ринком для обох секторів.

Залучення значних обсягів іноземних інвестицій також буде важливою частиною економічного розвитку України, а саме для становлення потужної галузі послуг. Це також означає певний прогрес, досягнутий при впровадженні України реформ, а також про її бажання мати тісне партнерство з ЄС.

Зона вільної торгівлі покращить умови для здійснення інвестицій із країн ЄС в Україну за допомогою створення більш прозорих і передбачуваних правил. Завдяки заохоченню торгівлі вона сприятиме створенню нових зв'язків між підприємствами ЄС і Україною, а також є частиною ширшої політики ЄС щодо створення стабільного та успішного простору європейського сусідства. Наша політика сусідства повинна бути спрямована на забезпечення економічної інтеграції та процвітання країн-сусідів.

Як свідчить досвід, відкриття ринків завжди створює нові торгові можливості для партнерів. Що стосується всіх вище згаданих галузей, то зона вільної торгівлі надасть можливість розширити сферу застосування європейських стандартів виробництва, що стрімко підвищить конкурентоспроможність як українських виробників на міжнародних ринках, так і на ринку ЄС. Якщо з'являться можливості для здійснення експорту українськими товаровиробниками, то й відбудеться зростання інвестицій з країн ЄС в Україну, адже створення зони вільної торгівлі значною мірою компенсує можливі короткострокові втрати, пов'язані з реструктуризацією галузей.

Використана література

1. Краснова Н. УПС як інструмент поглиблення торгових зв'язків / Н. Краснова // Світова економіка. – 2004. – №2. – С. 28-31.
2. Несторенко О. Створення зони вільної торгівлі та її наслідки для України / О. Несторенко // Економічний вісник. – 2004. – №7. – С. 17-19.
3. Парасій К. Україна на ринку ЄС: тенденції та перспективи / К. Парасій // Сучасна торгівля. – 2005. – №1. – С. 10-14.
4. Шевченко Ф. Економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС / Ф. Шевченко // Економічний вісник. – 2005. – №1. – С. 16-18.
5. Шнирков О.І. Європейський Союз у зонах вільної торгівлі / О.І. Шнирков // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 7. – С. 66-68.
6. Emerson M. (Pr. Director) and others. The prospect of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine. – Brussels. - 2006.